

Nederlandse tekst (titel VI, hoofdstuk II, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973)

RAAD VAN STATE, AFDELING ADMINISTRATIE

A R R E S T

Nr. 171.268 van 16 mei 2007

G./A. 99.837/VI-15.819

In zake: **de Kerkfabriek Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen,**

die woonplaats heeft gekozen bij
Mr. Dominique LAGASSE, advocaat,
Terhulpsessesteenweg nr. 187
1170 Brussel,

tegen:

het Brussels Hoofdstedelijk Gewest,
vertegenwoordigd door zijn Regering,

dat woonplaats heeft gekozen bij
Mr. Jean-Paul LAGASSE, advocaat,
Jamblinne de Meuxplein nr. 41
1030 Brussel.

DE RAAD VAN STATE, VIe KAMER,

Gezien het op 26 januari 2001 ingediende verzoekschrift, waarbij de Kerkfabriek Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen de nietigverklaring vordert van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 14 september 2000, waarbij haar de vergunning wordt geweigerd om aanpassingswerkzaamheden uit te voeren in het koor van de kerk Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen te Brussel;

Gezien de regelmatig uitgewisselde memories van antwoord en van wederantwoord;

Gezien het verslag van de heer QUINTIN, eerste auditeur-afdelingshoofd bij de Raad van State;

Gelet op de beschikking van 28 november 2006, waarbij de neerlegging van het dossier en het verslag ter griffie wordt gelast;

Gelet op de kennisgeving van het verslag aan de partijen en gezien de laatste memories;

Gelet op de beschikking van 29 maart 2007, waarvan aan de partijen kennis is gegeven en waarbij wordt bepaald dat de zaak voorkomt op de terechtzitting van 9 mei 2007;

Gehoord het verslag van mevrouw WILLOT-THOMAS, kamervoorzitter;

Gehoord de opmerkingen van Mr. Dominique LAGASSE, advocaat, die voor de verzoekende partij verschijnt, en van Mr. Jean-Paul LAGASSE, advocaat, die voor de verwerende partij verschijnt;

Gehoord het eensluidend advies van de heer QUINTIN, eerste auditeur-afdelingshoofd;

Gelet op titel VI, hoofdstuk II, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973;

Overwegende dat de volgende feiten dienstig zijn voor het onderzoek van de zaak:

1. De kerk Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen, gelegen in de Miniemenstraat te Brussel, is wegens de esthetische en archeologische waarde ervan op de monumentenlijst geplaatst bij een besluit van 31 juli 1943, dat vastgesteld is op basis van de wet van 7 augustus 1931 op het behoud van monumenten en landschappen. In dat besluit staat dat de kerk "als eigendom van de Miniemen-kerkfabriek (is) gekadastréerd". De verzoekende Kerkfabriek beweert dat ze eigenaar is van de kerk, maar legt geen enkel eigendomsbewijs voor. Ze heeft bij haar laatste memorie enkel een uittreksel uit de kadastrale legger gevoegd, waarin, met betrekking tot de kerk, in de rubriek aangaande de identiteit van de eigenaars "Domein van de Kerkfabriek van de parochie Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen" staat. Uit verscheidene stukken van het dossier, onder meer uit een brief van 14 januari 1999 van de stad Brussel aan de verzoekende partij, blijkt dat de stad

Brussel zich als eigenaar van de kerk beschouwt. In artikel 1 van het dispositief van het bestreden besluit staat dat de kerk eigendom is van de stad Brussel. Normaal gezien zijn de kerken die krachtens de wet van 8 april 1802 (18 germinal jaar X) betreffende de organisatie van de erediensten opnieuw voor de eredienst mochten worden gebruikt, eigendom van de gemeente. Aangezien de teruggave, ter uitvoering van deze wet, van genationaliseerde kerkgoederen aan de Kerkfabrieken, geen enkele overdracht van eigendom inhoudt, maakt de parochiekerk die krachtens de genoemde wet ter beschikking is gesteld van een Kerkfabriek, in principe deel uit van het gemeentelijk domein.

2. Op 22 december 1998 sluit de Kerkfabriek een overeenkomst met de naamloze vennootschap "Les entreprises générales F. Leglise" om het houten verhoog van het koor te vervangen door een structuur in zwaar metselwerk, die luidens de bewoordingen van de overeenkomst evenwel "verwijderbaar" blijft.

3. Bij een brief van 14 januari 1999 schrijft de stad Brussel naar de Kerkfabriek dat een personeelslid van het departement Stedenbouw tijdens een bezoek op 13 januari 1999 "gemerkt heeft dat in het koor van de kerk een verhoog werd gebouwd", dat het gaat "om een constructie in zwaar metselwerk die rechtstreeks op de vloer in natuursteen en wit marmer wordt opgetrokken, en waarvoor de stad, eigenaar van de kerk, geen goedkeuring heeft verleend". De stad wijst erop dat, aangezien de kerk op de monumentenlijst staat, "eerst een vergunning moet worden verkregen van de dienst Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest" en vraagt de Kerkfabriek de werkzaamheden onmiddellijk stop te zetten.

4. Op 15 januari 1999 maakt een ambtenaar van de dienst Monumenten en Landschappen van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een proces-verbaal op waarin wordt vastgesteld dat werkzaamheden zijn uitgevoerd zonder de vereiste vergunning, bestaande uit:

- de bouw van een bakstenen muurtje tussen de twee zuilen van het koor;
- het aanbrengen van een laag gewapend beton op een holle vloerplaat.

Dat proces-verbaal, waarin staat dat diezelfde dag om 15.00 uur het mondelinge bevel is gegeven de aan de gang zijnde werkzaamheden stop te zetten, is op 19 januari 1999 overgezonden aan de Kerkfabriek.

5. Op 21 januari 1999 schrijven de voorzitter en de secretaris van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat een lid van de commissie bij een plaatsbezoek heeft vastgesteld dat in het koor van de kerk werkzaamheden uitgevoerd waren, die niet alleen verricht waren zonder voorafgaande vergunning, maar ook een grote bedreiging vormen voor het erfgoed, en afbreuk doen aan het hoofdperspectief in de kerk. Volgens de brief vraagt de commissie dat de werkzaamheden worden stopgezet, dat een proces-verbaal wordt opgemaakt, dat de opgetrokken structuur afgebroken zou worden en de plaats in zijn vroegere staat zou worden hersteld.

6. Bij een besluit van 21 januari 1999 bevestigt de Brusselse Hoofdstedelijke Regering het mondelinge bevel, gegeven op 15 januari 1999, om de werkzaamheden stop te zetten. Het besluit wordt bij brieven van 28 januari en 12 maart 1999 ter kennis van de Kerkfabriek gebracht.

7. Op 22 december 1999 dient de Kerkfabriek bij de dienst Monumenten en Landschappen een aanvraag in om een vergunning voor het uitvoeren van werkzaamheden in de beschermde kerk.

Het onderwerp van de aanvraag is als volgt omschreven:

" Een vergunning voor de regularisatie van de volgende werkzaamheden: uitgevoerd in het voornoemde goed: aanpassing van het koor van de kerk om het in overeenstemming te brengen met de nieuwe liturgische normen die uitgevaardigd zijn door het Vaticaanse Concilie II, met behoud van de culturele activiteiten die daarin plaatsvinden."

Bij de aanvraag zijn een toelichting en een plan gevoegd.

In de toelichting wordt erop gewezen dat het houten verhoog na dertig jaar gebruik "bouwvallig was en dreigde in te storten onder het gewicht van wie erover liep" en staat voorts te lezen dat:

- " het plan waarop deze vergunningsaanvraag betrekking heeft:
- het hele bestaande koor intact laat;
 - beantwoordt aan de nieuwe eisen van de eredienst, de eerste bestemming van een kerk;
 - boven op het koor een verhoog plaatst over de hele oppervlakte ervan, waarbij het hoofdaltaar, dat het belangrijkste aandachtspunt blijft voor het publiek, beter tot zijn recht komt, en waarbij het mogelijk wordt gemaakt het koor te gebruiken voor de liturgie;

- wordt uitgevoerd in harde kwaliteitsvolle materialen die goed bij de kerk passen en een duidelijke esthetische verbetering aanbrengen;
- slechts in zeer beperkte mate oppervlakte van de kerk inneemt, zodat de nodige ruimte vrij blijft voor culturele evenementen;"

8. Tijdens haar vergadering van 2 februari 2000 brengt de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen een ongunstig advies uit over het verzoek tot regularisatie van de bouw van een nieuw verhoog:

" Op 15 januari 1999 heeft de dienst Monumenten en Landschappen proces-verbaal opgemaakt voor de bouw, zonder vergunning, van een verhoog in zwaar metselwerk in het koor van de kerk Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen; hij heeft tevens de stopzetting van de werkzaamheden bevolen. De stad Brussel (lees: het Brussels Gewest) heeft dat bevel bekrachtigd. Na het plaatsbezoek van een afgevaardigde van de KCML heeft de Commissie tijdens haar vergadering van 20 januari 1999 een eensluidend ongunstig advies uitgebracht met betrekking tot die werkzaamheden en gevraagd dat het verhoog zo snel mogelijk weer afgebroken zou worden. Tijdens de vergadering die vervolgens ter plaatse is gehouden, is dat advies toegelicht aan de heer Muraille, voorzitter van de Kerkfabriek, en aan de heer Van der Biest, priester. Er werd op gewezen dat het geen zin had een regularisatiedossier in te dienen, maar dat een nieuw plan moest worden uitgewerkt, waarbij voorzien werd in een verhoog met een lichte structuur, die gewoon op de grond wordt geplaatst en niet vastgemaakt wordt aan de bestaande structuur. De Finistère-kerk, waar onlangs zulk een structuur is aangebracht, werd als voorbeeld aangehaald (zie notulen van de vergadering van 21-01-1999). Ondanks die preciseringen is het onderhavige dossier een aanvraag voor de regularisatie van de werkzaamheden die wederrechtelijk uitgevoerd zijn.

Het dossier is zorgvuldig uitgewerkt, maar beantwoordt niet aan het beginsel inzake veranderingswerkzaamheden dat de KCML oplegt voor alle religieuze gebouwen van het Gewest. Dat beginsel kan als volgt worden samengevat: de bouw van een verhoog is geoorloofd om een goed verloop van de eredienst mogelijk te maken. Dat verhoog moet evenwel opgevat worden als een stuk meubilair, dat los staat van de structuur van de kerk. De Commissie heeft zopas eenzelfde advies uitgebracht aangaande het verhoog van de Sint-Michiels en Sint-Goedele-kathedraal.

De Commissie bevestigt bijgevolg haar eensluidend ongunstig advies over het plan. Ze herhaalt haar vraag om de werkzaamheden die wederrechtelijk verricht zijn ongedaan te maken en stelt voor dat een nieuw plan wordt uitgewerkt. De afmetingen van het nieuwe verhoog mogen niet groter zijn dan die van het vroegere verhoog, zodat de voeten van de zuilen weer vrij zijn en de communiebanken opnieuw geplaatst kunnen worden."

Bij een brief van 10 februari 2000 delen de voorzitter en de secretaris van de Commissie het ongunstig advies mee aan de dienst Monumenten en Landschappen.

9. Op 17 februari 2000 deelt de dienst Monumenten en Landschappen de Kerkfabriek het ongunstig advies mee van de Koninklijke

Commissie voor Monumenten en Landschappen en vraagt hij de Kerkfabriek hem een dossier te bezorgen dat gewijzigd is in het licht van de opmerkingen van de Commissie, zodat de regularisatieprocedure kan worden voortgezet.

10. Op 12 april 2000 antwoorden de pastoor en de secretaris van de Kerkfabriek de dienst Monumenten en Landschappen dat ze, gezien de voorzorgsmaatregelen die ze genomen hebben, naar hun gevoel voldaan hebben aan de vereisten inzake het behoud van bestaande constructies en het recht hebben de kerk aan te passen aan de noden van de eredienst, "een prerogatief dat de wet en de Grondwet in handen leggen van de clerus".

Bij hun brief voegen zij een uittreksel uit een proces-verbaal van de vergadering van 5 april 2000 van de raad van de Kerkfabriek, een vergadering tijdens welke de raad beslist zijn regularisatieaanvraag niet te wijzigen:

" De kerk is in de eerste plaats een plaats voor de beoefening van de eredienst en de inrichting van het koor moet beantwoorden aan de vereisten van de liturgie zoals die bepaald zijn door de clerus belast met de eredienst, die dit exclusieve prerogatief heeft, zoals bepaald in de wet (artikel 9 - organieke artikelen van het concordaat van 26 Messidor Jaar IX) en de Grondwet, artikel 19; de raad van de Kerkfabriek mag de vervulling van die vereisten niet belemmeren, maar moet deze integendeel nastreven.

Zolang "dat wat reeds bestaat" intact blijft, wordt niet geraakt aan het beschermde monument en is tegemoetgekomen aan de bekommernissen van de Commissie; het gebruik van de kerk is een zaak van de clerus en van de gelovigen, de wereldlijke macht is niet gerechtigd zich daarmee te moeien.

De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen gaat dus haar bevoegdheid te buiten wanneer ze verwijst naar "een beginsel inzake veranderingswerkzaamheden dat (geldt) voor alle religieuze gebouwen" dat de beoefening van de eredienst raakt; haar beslissing wordt onwettig en moet niet worden uitgevoerd."

11. Op 7 augustus 2000 antwoordt de dienst Monumenten en Landschappen de Kerkfabriek het volgende:

" Hierbij meld ik u ontvangst van uw brief van 12 april ll. en van het daarbij gevoegde verslag, die ik met aandacht heb gelezen. Ik zou mij eerst willen verontschuldigen voor het late antwoord.

Ik kan de conclusies die de raad van uw Kerkfabriek op 5 april 2000 heeft geformuleerd helaas niet in aanmerking nemen. Het recht om een kerk aan te passen aan de vereisten van de eredienst is weliswaar onmiskenbaar een prerogatief dat krachtens de wet en de Grondwet bij de clerus berust, maar dat neemt niet weg dat de gewestelijke wetgeving zonder uitzondering van toepassing is op religieuze gebouwen, net zoals ze geldt voor de overige beschermde gebouwen. Volgens de gewestelijke regelgeving is voor iedere

ingreep in een beschermd goed, ongeacht het doel daarvan, een voorafgaande vergunning van de Brusselse Regering vereist.

De werkzaamheden voor de bouw van het verhoog in het koor van de kerk zijn zonder die voorafgaande schriftelijke vergunning van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering uitgevoerd. Ze vormen dus een overtreding van artikel 27, § 2, van de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed (kopie als bijlage).

Met toepassing van artikel 35 van de voornoemde ordonnantie is een proces-verbaal gestuurd naar het parket van de procureur des Konings en er kan vervolging worden ingesteld. Het zou uiteraard betreurenswaardig zijn indien het tot zulke extreme stappen komt die zowel voor uw instelling als voor het erfgoed nadelig zijn.

Op basis van artikel 38 kan opgelegd worden dat het goed weer in zijn oorspronkelijke staat wordt hersteld. Ik maan u bijgevolg aan mij een gewijzigd dossier toe te sturen dat tegemoetkomt aan de opmerkingen van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen die op 2 februari zijn gemaakt.

De dienst staat uiteraard te uwer beschikking om samen met u een oplossing uit te werken waarmee de liturgische prerogatieven en de gewestelijke regelgeving inzake erfgoed geëerbiedigd worden."

12. Op 8 augustus 2000 stelt de dienst Monumenten en Landschappen de minister bevoegd voor Monumenten en Landschappen voor de door de Kerkfabriek aangevraagde vergunning te weigeren.

13. Op 14 september 2000 weigert de Brusselse Hoofdstedelijke Regering de vergunning die de Kerkfabriek op 22 december 1999 had aangevraagd met het oog op de regularisatie van de aanpassingswerkzaamheden in het koor van de kerk Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen.

Het besluit van 14 september 2000, dat de bestreden handeling vormt, luidt als volgt:

" De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op de ordonnantie inzake het behoud van het onroerende erfgoed van 4 maart 1993, inzonderheid op artikel 27, § 4 en 6;

Gelet op het koninklijk besluit van 31 juli 1943 houdende bescherming als monument van de Sint-Jan-en-Etienne ter Miniemenkerk gelegen Miniemenstraat te Brussel;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 9 november 1993 betreffende de aanvragen voor vergunning voor het uitvoeren

van werkzaamheden aan een goed dat behoort tot het op de bewaarlijst ingeschreven of beschermd onroerend erfgoed, gewijzigd door het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 2 juni 1994;

Gelet op het proces-verbaal van 15 januari 1999 tot vaststelling van het uitvoeren van aanpassingswerken door de Kerkfabriek in het koor van de Sint-Jan-en-Sint-Stefaan-ter-Miniemenkerk gelegen in de Miniemenstraat te Brussel, wat in overtreding is met de bepalingen van artikel 27 van de ordonnantie van 4 maart 1993;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 21 januari 1999 tot bevestiging van het mondeling bevel tot stopzetten van aanpassingswerken in het koor van de Sint-Jan-en-Etienne ter Miniemenkerk gelegen Miniemenstraat te Brussel;

Gelet op de aanvraag om regularisatie ingediend op 22 december 1999 door de Kerkfabriek met het oog op het uitvoeren van aanpassingswerken in het koor van de Sint-Jan-en-Sint-Stefaan-ter-Miniemenkerk, gelegen in de Miniemenstraat te Brussel;

Gelet op het eensluidend ongunstig advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen uitgebracht op 2 februari 2000;

Overwegende dat het absoluut noodzakelijk is te vermijden dat er stilzwijgend een vergunning voor het uitvoeren van werken wordt afgeleverd, gezien het belang van de opmerkingen van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen die op alle kerken van het Brusselse Gewest van toepassing zijn en waarmee de dienst Monumenten en Landschappen volkomen instemt;

Op de voordracht van de Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en van de Staatssecretaris belast met Monumenten en Landschappen,

BESLUIT:

Artikel 1. Vergunning wordt geweigerd voor het uitvoeren van aanpassingswerken in het koor van de Sint-Jan-en-Sint-Stefaan-ter-Miniemenkerk gelegen in de Miniemenstraat te Brussel, eigendom van de Stad Brussel.

Art. 2. De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen is belast met de uitvoering van dit besluit."

Het besluit van 14 september 2000 wordt ter kennis van de Kerkfabriek gebracht bij een brief met als datum 20 november 2000, die echter pas op 14 december 2000 verstuurd is, ten minste naar het adres E. Allardstraat 47.

14. Bij een brief van 17 oktober 2000 stelt de secretaris van de Kerkfabriek ingevolge een besluit van de raad van de Kerkfabriek van 12 oktober 2000, waarin verwezen wordt naar het aanbod tot het uitwerken van een oplossing, gedaan in de brief van 7 augustus 2000 van de dienst Monumenten en Landschappen, diezelfde dienst Monumenten en Landschappen voor dat te dien

einde in november 2000 een vergadering zou worden belegd. In de brief waarbij het bestreden besluit ter kennis wordt gebracht en die dateert van 20 november 2000, staat dat een vergadering "ter plaatse is gepland voor 16 november 2000 om 14.30 uur". Uit de uitleg vervat in de laatste memories blijkt dat de geplande vergadering gehouden is op 23 november 2000, dat er geen notulen van zijn gemaakt en dat ze "niets concreets heeft opgeleverd", maar dat ze niettemin in een "hartelijke sfeer heeft plaatsgevonden";

Overwegende dat de verwerende partij in een eerste exceptie van niet-ontvankelijkheid aanvoert dat geen enkel regelmatig besluit van de raad van de Kerkfabriek waarbij het quorum in acht is genomen, overgelegd wordt, wat in strijd is met het keizerlijk decreet van 30 december 1809 op de Kerkfabrieken, dat de beslissing om in rechte op te treden niet rechtsgeldig genomen is door de raad en het bureau samen, en dat er van de toezichthoudende overheden geen regelmatige machtiging is verkregen om beroep in te stellen;

Overwegende dat de teksten zoals die golden op het tijdstip waarop de bestreden handeling is goedgekeurd, gesteld waren zoals hierna weergegeven; dat artikel 77 van het keizerlijk decreet van 30 december 1809 luidde als volgt: "De kerkmeesters mogen geen enkel geding inspannen, noch als verweerders optreden, zonder de toelating van de Bestendige Deputatie, tot wie de beraadslaging, te dien einde door de raad verenigd met het bureau genomen, gericht wordt"; dat het beroep dat ingesteld wordt door een Kerkfabriek niet ontvankelijk is wanneer niet vaststaat dat de raad van de Kerkfabriek beslist heeft dat beroep in te stellen; dat in artikel 3 van het voornoemde decreet het volgende stond: "In de parochies waar de bevolking vijf duizend en meer zielen zal belopen, zal de raad samengesteld zijn uit negen raadsleden van het kerkbestuur; in al de andere parochies zal hij uit vijf leden bestaan; zij zullen genomen worden onder de vooraanstaande burgers; zij zullen katholiek moeten zijn en de parochie bewonen"; dat artikel 4 van hetzelfde decreet bepaalde dat daarenboven de pastoor of de bedienaar en de burgemeester of diens plaatsvervanger van rechtswege lid zijn van de raad; dat krachtens artikel 9, tweede lid, van hetzelfde decreet "de raad (...) niet (kan) beraadslagen dan wanneer meer dan de helft van de leden ter vergadering aanwezig zijn, en al de aanwezige leden (...) de notulen (zullen) ondertekenen die bij meerderheid van stemmen zullen vastgesteld worden"; dat onder de helft van de leden niet de helft van het totale aantal leden waaruit de raad bestaat wanneer deze volledig is, wordt verstaan, maar de helft van de aanwezige leden; dat uit artikel 13 van het decreet volgde dat het bureau der kerkmeesters bestond uit de pastoor of de

bedienaar en uit drie leden van de raad van de Kerkfabriek; dat krachtens artikel 19ter van de wet van 4 maart 1870 op het tijdelijke der erediensten de Brusselse Hoofdstedelijke Regering terzake de bevoegdheden uitoefende die aan de bestendige deputatie waren toegewezen;

Overwegende dat in casu de raad van de Kerkfabriek op 4 mei 2000 uit vijf leden bestond plus de twee leden van rechtswege, aangezien de parochie van de Miniemen volgens een besluit van de raad van de Kerkfabriek van 7 oktober 1979 slechts 2.300 inwoners telde; dat het bureau van de kerkmeesters bestond uit de pastoor en drie leden van de raad van de Kerkfabriek; dat de beslissing om dit beroep in te stellen op 18 januari 2001 genomen is door de raad van de Kerkfabriek, waarin de pastoor, de voorzitter van de Kerkfabriek, de secretaris, de penningmeester en een kerkmeester zitting hadden, terwijl een kerkmeester en een afgevaardigde van de stad afwezig waren; dat het aanwezigheidsquorum bereikt was; dat alle leden van het bureau der kerkmeesters aanwezig waren; dat de machtiging van de "bestendige deputatie" waarin artikel 77 van het keizerlijk decreet van 30 december 1809 voorziet niet vereist is wanneer, zoals in dit geval, de Kerkfabriek de nietigverklaring vordert van een handeling van de overheid die ten aanzien van haar de toezichthoudende bevoegdheid uitoefent, namelijk het Brussels Hoofdstedelijk Gewest; dat de exceptie niet opgaat;

Overwegende dat de verwerende partij een tweede exceptie van niet-ontvankelijkheid opwerpt, die hieraan is ontleend dat de verzoekende partij ervan afgezien zou hebben de Raad van State te adiëren omdat de raad van de Kerkfabriek op 12 oktober 2000 beslist zou hebben het geschil voor te leggen aan de diocesane commissie;

Overwegende dat de raad van de Kerkfabriek op de vergadering van 12 oktober 2000, tijdens welke beslist is de dienst Monumenten en Landschappen voor te stellen een vergadering te beleggen, ook beslist heeft "het conflict met het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dienst Monumenten en Landschappen, aangaande de aanpassing van het koor voor te leggen aan de diocesane commissie indien geen afdoende oplossing kan worden gevonden"; dat dat voornemen om de diocesane commissie te adiëren geenszins kan betekenen dat de raad van de Kerkfabriek ook maar enigszins afziet van het recht om de wettigheid van de bestreden beslissing voor de rechtbank aan te vechten,

temeer daar het bestreden besluit op 12 oktober 2000 niet aan de verzoekende partij ter kennis was gegeven; dat de exceptie niet in aanmerking kan worden genomen;

Overwegende dat de verzoekende partij een eerste middel ontleent aan schending van de artikelen 19 en 21 van de Grondwet en van artikel 9 van het concordaat van 26 Messidor Jaar IX (15 juli 1801), voor zover de bestreden handeling, doordat daarbij geweigerd wordt een vergunning te verlenen voor de werkzaamheden voor de aanpassing van het koor van de kerk Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen, een belemmering vormt om tegemoet te komen aan de vereisten van de liturgie, zoals die vastgesteld zijn door de clerus, terwijl de beginselen inzake de vrijheid van eredienst en de vrijheid van organisatie van de kerken, die inhouden dat de Staat zich niet mengt in de organisatie ervan, vastgelegd zijn in de artikelen 19 en 21 van de Grondwet, dat die beginselen ook bekrachtigd worden door artikel 9 van het concordaat van 26 Messidor Jaar IX, en de schending van die beginselen des te minder aanvaardbaar is daar de genoemde kerk geen eigendom is van de overheid, maar van de verzoekende partij, zodat de regel van scheiding van Kerk en Staat door de bestreden handeling geschonden is; dat de verzoekende partij in de memorie van wederantwoord aanvoert dat, vermits het gebruik van de kerk een zaak is van de clerus, de wereldlijke macht niet het recht heeft zich daarmee te moeien; dat ze aanvoert dat in de bestreden handeling geen rekening is gehouden met het feit dat de werkzaamheden voor de aanpassing van het koor, waarbij de typische kenmerken van het beschermde gebouw geëerbiedigd zijn, louter bedoeld waren om het houten verhoog te vervangen door een "duurzame" structuur, "die weggenomen kan worden, steviger is en meer aangepast aan de beoefening van de liturgie", en aanvoert dat het bestreden besluit er bijgevolg toe leidt dat "de liturgie niet in de best mogelijke omstandigheden kan worden uitgeoefend, met als enige reden het volgen van een gedragslijn"; dat de verzoekende partij in de laatste memorie toegeeft dat voor de omstreden werkzaamheden vooraf een vergunning moest worden verkregen; dat ze erkent dat de hoedanigheid van eigenaar haar daar niet van zou hebben vrijgesteld; dat ze voorts stelt dat ze evenmin beweert dat de wetgeving op de monumenten en landschappen, namelijk de wet van 18 germinal jaar X en het keizerlijk decreet van 30 december 1809, in strijd zouden zijn met de artikelen 19 en 21 van de Grondwet; dat ze daarentegen aanvoert dat kerkfabrieken tot taak hebben goederen bestemd voor de openbare eredienst te beheren, zodat die eredienst gehouden kan worden, en dat de Staat zich weliswaar mag mengen in het beheer van de materiële belangen van de eredienst, maar niet op een wijze waardoor de beoefening van de eredienst buitensporig moeilijk wordt, in die mate dat de vrijheid van eredienst die

gewaarborgd wordt in artikel 19 van de Grondwet, geschonden wordt; dat de verzoekende partij aanvoert dat "de beperkingen vervat in de bestreden handeling buiten verhouding staan tot dat wat nodig is voor de bescherming van het cultureel erfgoed", aangezien het verhoog in metselwerk beantwoordt aan "de vereisten van de Commissie voor Monumenten en Landschappen", vermits het "kan worden verwijderd" en "de vloer beschermd is tegen de constructie door plasticfolie"; dat ze voorts stelt dat de vereisten vervat in de omstreden beslissing hierop neerkomen dat "één enkele methode om een verhoog te bouwen (in hout) wordt opgelegd, waarvan niet afgeweken mag worden", dat deze methode duurder is omdat het, aangezien ze geen voldoende stabiliteit en veiligheid biedt op lange termijn, nodig zal zijn de constructie om de 40 jaar te vernieuwen, een oplossing die "financieel niet haalbaar" is; dat de verzoekende partij besluit dat de verwerende partij, door die enige methode op te leggen "de beoefening van de eredienst overdreven moeilijk maakt";

Overwegende dat artikel 19 van de Grondwet "de vrijheid van eredienst, de vrije openbare beoefening ervan, alsmede de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten" vastlegt; dat artikel 21, eerste lid, van de Grondwet luidt als volgt:

" De Staat heeft niet het recht zich te bemoeien met de benoeming of de installatie der bedienaren van enige eredienst of hun te verbieden briefwisseling te houden met hun overheid en de akten van deze overheid openbaar te maken, onverminderd, in laatstgenoemd geval, de gewone aansprakelijkheid inzake drukpers en openbaarmaking.";

dat het voornoemde artikel 9 van de wet van 8 april 1802 (18 germinal jaar X) bepaalt dat

“ de katholieke eredienst uitgeoefend wordt onder leiding van de aartsbisschoppen en de bisschoppen in hun bisdom, en onder leiding van de priesters in hun parochies";

Overwegende dat artikel 21 van de Grondwet onder meer vrijheid van interne organisatie toekent aan de Kerken, door de Staat te verbieden zich te mengen in kwesties die te maken hebben met de geloofsleer van en de tucht bij de Kerk; dat dat verbod alleen slaat op de Kerk als kerkelijke organisatie, en de Staat, zoals de verzoekende partij overigens beaamt, zich wel mag mengen in het beheer van materiële belangen van de eredienst, zoals de eigendom van de religieuze gebouwen, de afbakening van parochies, het beheer van hun goederen en de wedde van de bedienaars van de eredienst; dat wat de gebouwen van de eredienst betreft, bij wet een juridische regeling kan worden opgelegd die erfdienstbaarheden van openbaar nut met zich meebrengt en die onder meer de verplichting inhoudt dat voor

het verrichten van werkzaamheden in het gebouw een speciale vergunning verkregen moet worden; dat de verzoekende partij in casu erkent dat, vermits de Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemenkerk bij besluit beschermd is met toepassing van de wet van 7 augustus 1931, artikel 27 van de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed, zoals deze gold op het tijdstip van de feiten, voorschreef dat voordat de omstreden werkzaamheden werden uitgevoerd, daartoe een vergunning van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moest worden verkregen;

Overwegende dat de onregelmatig uitgevoerde werkzaamheden, die de verzoekende partij naar eigen zeggen wil laten regulariseren, bestaan in de vervanging van het dertig jaar oude houten verhoog door een constructie die in het proces-verbaal opgemaakt op 15 januari 1999 door een ambtenaar van de dienst Monumenten en Landschappen als volgt omschreven wordt: "de bouw van een bakstenen muurtje tussen de twee zuilen van het koor en het aanbrengen van een laag gewapend beton op een holle vloerplaat"; dat uit het ongunstige advies gegeven op 2 februari 2000 door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen blijkt dat deze een verhoog oplegt dat opgevat is als een stuk meubilair, bestaande uit een lichte structuur die gewoon op de vloer wordt geplaatst en niet vastzit aan de bestaande structuur, waarbij de afmetingen van het nieuwe verhoog niet groter mogen zijn dan die van het oude verhoog, zodat de voet van de zuilen weer vrij is en de communiebanken opnieuw geplaatst kunnen worden; dat de verwerende partij en de commissie als enige bevoegd waren, en niet de Kerkfabriek, om te oordelen over de vraag of het ten aanzien van de noodwendigheden van de bescherming van het cultureel erfgoed wenselijk was om de omstreden werkzaamheden toe te staan of niet, rekening houdend met de specifieke kenmerken van het beschermde gebouw; dat ze bij de uitoefening van hun beoordelingsbevoegdheid er rechtmatig van uit konden gaan dat die noodwendigheden vereisten dat een verhoog werd gebouwd zoals omschreven in het voornoemde advies van 2 februari 2000; dat voor zover het gaat om de vrijheid van de beoefening in het openbaar van de eredienst, gewaarborgd bij artikel 19 van de Grondwet, het niet duidelijk is in welk opzicht de keuze van de constructie opgelegd door de commissie, die vergelijkbaar is met die welke gedurende dertig jaar is gebruikt, in plaats van een betonnen verhoog in metselwerk een belemmering kan zijn voor de eisen gesteld door de liturgie; dat de vrijheid van eredienst niet geschonden kan zijn wegens de loutere reden dat bij een administratieve beslissing geen inrichting wordt toegestaan die de voorkeur wegdraagt van de clerus, louter en alleen omdat deze van oordeel is dat die inrichting beter is voor de beoefening van

de liturgie; dat de verzoekende partij in haar laatste memorie stelt, maar niet aantoon, dat het "verhoog in de vorm van een lichte constructie" zoals gewenst door de commissie, gesteld dat deze "in hout" moet zijn, wat nergens uit het dossier blijkt, voor de Kerkfabriek over een periode van veertig jaar een dermate zware financiële last vertegenwoordigt dat de beoefening van de eredienst "overdreven moeilijk" zou worden;

Overwegende dat het argument dat de verwerende partij met de bestreden handeling louter het volgen van een gedragslijn of een enige bouwmethode wil opleggen, waarvan niet afgeweken zou mogen worden, samenvalt met het tweede middel; dat het eerste middel niet gegrond is;

Overwegende dat de verzoekende partij een tweede middel ontleent aan schending van de artikelen 2 en 3 van de wet van 29 juli 1991 betreffende de uitdrukkelijke motivering van de bestuurshandelingen, aan het ontbreken van een specifiek onderzoek van de toedracht van de zaak en aan ontstentenis van feitelijk juiste, relevante en wettelijk aanvaardbare motieven, doordat, eerste onderdeel, de weigering van de vergunning voor de werkzaamheden voor de aanpassing van het koor van de kerk Sint-Jan en Sint-Stefaan ter Miniemen in het bestreden besluit louter steunt op de belangrijkheid van de opmerkingen die de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen in haar advies van 2 februari 2000 heeft gemaakt en die zich aandienen alsof ze gelden voor alle kerken van het Brussels Gewest, terwijl een bestuurlijke overheid die beschikt over een beoordelingsbevoegdheid geen uitspraak mag doen over een welbepaalde aanvraag door louter te verwijzen naar een algemene gedragslijn zonder verordenende of wettelijke waarde, dat in de bestreden handeling in casu, doordat daarmee een algemene gedragslijn vervat in het advies van de commissie zonder meer wordt toegepast, er geen rekening mee is gehouden dat de aanpassingswerkzaamheden louter bedoeld waren om het houten verhoog te vervangen door een "duurzame" constructie, die steviger was en meer aangepast aan de beoefening van de liturgie, maar niettemin nog steeds verwijderbaar; dat uit de bestreden handeling duidelijk blijkt dat de overheid, doordat ze zich niet de vraag heeft gesteld of er reden was om de algemene gedragslijn toe te passen op het bijzondere geval van de betrokken kerk, haar beoordelingsbevoegdheid niet correct heeft uitgeoefend en de verbouwing op een algemene en abstracte wijze heeft benaderd, terwijl de verzoekende partij in haar brief van 12 april 2000 gewezen had op de bijzondere omstandigheden die wettigden dat haar verzoek om regularisatie werd ingewilligd, zodat de bestreden handeling niet het resultaat is van een ernstig en concreet onderzoek, en verstoken

is van rechtsgeldige motieven; dat de verzoekende partij in een tweede onderdeel aanvoert dat de bestreden handeling geen enkele uitleg bevat voor de onverwachte ommezwaaai in de houding van de verwerende partij ten aanzien van haar, terwijl de verwerende partij haar in haar brief van 7 augustus 2000 gevraagd had een bevredigende oplossing te zoeken en ze gunstig geantwoord had op dat verzoek, dat in tegenstelling tot de indruk die gewekt wordt in het bestreden besluit, de verzoekende partij de verwerende partij geenszins een aangetekende rappel heeft gestuurd overeenkomstig artikel 27, § 6, derde en vierde lid, van de ordonnantie van 4 maart 1993, dat de reden die opgegeven worden in het besluit die begint met de woorden "Overwegende dat het absoluut noodzakelijk is te vermijden ..." bijgevolg verkeerd is, terwijl zulk een plotse verandering van houding op relevante, juiste en aanvaardbare motieven had moeten berusten; dat de verzoekende partij in de memorie van wederantwoord met betrekking tot het eerste onderdeel van het middel aanvoert dat het advies van de commissie en de nota aan de regering voldoende aantonen dat deze alleen maar een algemene gedragslijn hebben toegepast zonder oog te hebben gehad voor de bijzondere omstandigheden van de regularisatieaanvraag; dat wat het tweede onderdeel betreft de verzoekende partij aanvoert dat de haast waarmee de regering het bestreden besluit heeft genomen alleen maar te verklaren valt doordat ze, zoals vermeld in de aanhef van de handeling, wilde voorkomen dat een stilzwijgende vergunning werd verleend, en herhaalt dat de negatieve beslissing van de verwerende partij volkomen haaks staat op haar uitnodiging tot overleg; dat de verzoekende partij in de laatste memorie, ter adstructie van het eerste onderdeel van het middel, aanvoert dat meteen na een plaatsbezoek van een lid van de commissie op 19 januari 1999, en nog voordat een aanvraag om een regularisatievergunning was ingediend op 22 december 1999, op een vergadering aan de vertegenwoordigers van de Kerkfabriek gezegd is dat het geen zin had een verzoek om regularisatie in te dienen, terwijl de afgevaardigde van de commissie de plannen voor en het dossier van de regularisatie niet had kunnen onderzoeken, wat erop wijst dat deze afgevaardigde niet met kennis van zaken geoordeeld heeft dat de werkzaamheden een groot risico vormden voor het erfgoed; dat de verzoekende partij, terugkomend op de beschrijving van de verrichte werkzaamheden en op de uiteenzetting van de motieven gevoegd bij de regularisatieaanvraag, opnieuw aanvoert dat de structuur in metselwerk verwijderbaar is, dat er bij de uitvoering van de werkzaamheden voor gezorgd is dat de vloer van het gebouw gevrijwaard is en dat "de huidige situatie wel degelijk omkeerbaar is, in tegenstelling tot wat de verwerende partij denkt"; dat de verzoekende partij, wat betreft de afmetingen van het verhoog opgelegd door de commissie "zodat de voeten van de zuilen weer vrij zijn en de communiebanken

opnieuw geplaatst kunnen worden", aanvoert dat dit motief irrelevant is, aangezien de afmetingen van het vroegere houten verhoog, waartegen de verwerende partij geen bezwaar had geuit, niet zozeer verschilden; dat de verzoekende partij wat het tweede onderdeel van de middel betreft, aanvoert dat de verkeerde verwijzing in het bestreden besluit naar het gevaar van een stilzwijgende vergunning wel degelijk gevolgen heeft voor de wettigheid van het bestreden besluit, aangezien dit de haast verklaart waarmee de verwerende partij het bestreden besluit genomen heeft, terwijl ze de verzoekende partij gevraagd had een minnelijke schikking te zoeken en ze daarbij plots een andere houding aanneemt die bijgevolg niet op relevante, juiste en aanvaardbare motieven steunt;

Overwegende, wat het eerste onderdeel van het tweede middel betreft, dat wanneer een administratieve overheid over een beoordelingsbevoegdheid beschikt, ze deze moet uitoefenen; dat die verplichting haar niet verbiedt een algemene gedragslijn aan te nemen om te zorgen voor een samenhangend bestuursbeleid, gelijke behandeling en rechtszekerheid; dat ze dat evenwel niet automatisch kan toepassen, maar ieder geval afzonderlijk moet onderzoeken, waarbij ze rekening moet houden met de specifieke omstandigheden van de zaak;

Overwegende dat in de aanhef van het bestreden besluit verwezen wordt naar het "eensluidend ongunstig" advies van de commissie, dat op 2 februari 2000 gegeven is over de aanvraag om een regularisatievergunning en waarvan de regering niet kon afwijken; dat de commissie in haar advies verwijst naar een "beginsel inzake veranderingswerkzaamheden" dat ze hanteert voor alle religieuze gebouwen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en dat erin bestaat dat een verhoog gebouwd mag worden indien dit bestaat uit een lichte structuur die gewoon op de vloer wordt geplaatst en opgevat is als een stuk meubilair dat los staat van de structuur van de kerk;

Overwegende dat in het voornoemde advies van 2 februari 2000 verwezen wordt naar het proces-verbaal opgemaakt op 15 januari 1999 door een ambtenaar van de dienst Monumenten en Landschappen, waarin de uitgevoerde werkzaamheden beschreven worden en waarbij foto's zijn gevoegd; dat uit het advies en uit de brief van 21 januari 1999 die door de commissie naar het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is gestuurd, blijkt dat een lid van de commissie de plaats op 19 januari 1999 heeft bezocht, dat de commissie het dossier op 20 januari 1999 onderzocht heeft en een ongunstig advies heeft uitgebracht over de uitgevoerde werkzaamheden, dat aan de verwerende partij is meegedeeld en

geleid heeft tot het besluit van de regering van 21 januari 1999 waarbij het mondelinge bevel om de werkzaamheden stop te zetten bevestigd is; dat de verzoekende partij in de laatste memorie preciseert dat "de werkzaamheden in de eerste fase van uitvoering onderbroken zijn (...)" en "deze [haar] reeds uit functioneel en esthetisch oogpunt voldoening schonken"; dat blijkt dat toen het bevel om de werkzaamheden te stoppen bevestigd is op 21 januari 1999, alleen de afwerking nog verricht moest worden; dat de commissie op dat tijdstip de uitgevoerde werkzaamheden kon beoordelen in het licht van wat nodig was voor de bescherming van het cultureel erfgoed en, op de vergadering waarover de verzoekende partij het heeft, de vertegenwoordigers daarvan kon meedelen, zoals in het advies van 2 februari 2000 staat, "dat het geen zin had een regularisatiedossier in te dienen, maar een nieuw plan moest worden uitgewerkt (...)" ; dat de verzoekende partij niet stelt dat het plan gevoegd bij de aanvraag om een regularisatievergunning wijzigingen bevatte ten opzichte van de uitgevoerde werkzaamheden; dat de toelichting bij die aanvraag, afgezien van principiële beschouwingen aangaande de exclusieve bevoegdheid van de clerus om te bepalen op welke wijze de eredienst gehouden moet worden, die besproken zijn bij het onderzoek van het eerste middel, alleen opmerkingen bevat aangaande het esthetische karakter van het plan, waarbij bovendien onderstreept wordt dat "het plan niets wijzigt aan het bestaande koor", zaken die tot de beoordelingsbevoegdheid van de commissie behoren; dat dat ook geldt voor het besluit van de raad van de Kerkfabriek van 5 april 2000, die de verzoekende partij op 12 april 2000 bezorgd heeft aan de dienst Monumenten en Landschappen; dat in het advies van de commissie met betrekking tot de vergunningsaanvraag staat dat "het dossier zorgvuldig is opgemaakt, maar niet beantwoordt aan het beginsel inzake veranderingswerkzaamheden" dat ze samenvat; dat voorts in het advies een opmerking wordt gemaakt luidens welke de afmetingen van het nieuwe verhoog niet groter mogen zijn dan die van het vroegere verhoog, zodat de voeten van de zuilen weer vrij zijn en de communiebanken opnieuw geplaatst kunnen worden;

Overwegende dat de commissie zich weliswaar heeft laten leiden door het "beginsel inzake veranderingswerkzaamheden" dat ze op alle religieuze gebouwen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest toepast, maar ze dat blijkbaar niet automatisch heeft gedaan en ze, alvorens een ongunstig advies te geven over de aanvraag om een regularisatievergunning, ten aanzien van dat principe de bijzondere omstandigheden van het geval dat haar was voorgelegd onderzocht heeft, namelijk enerzijds - terecht - de feiten die dateren van vóór de vergunningsaanvraag, en anderzijds het plan waarvoor die aanvraag is gedaan;

Overwegende dat het motief betreffende de afmetingen van het nieuwe verhoog - een motief dat overigens niet doorslaggevend is - in tegenstelling tot wat de verzoekende partij stelt niet irrelevant is, aangezien de verzoekende partij erkent dat de afmetingen daarvan niet dezelfde zijn als die van het vroegere verhoog; dat men ermee kan volstaan te verwijzen naar het voornoemde proces-verbaal van 15 januari 1999 om, in tegenstelling tot wat de verzoekende partij beweert, vast te stellen dat de commissie geen feitelijke dwaling heeft begaan door te oordelen dat de constructie bestaande uit "een bakstenen muurtje tussen de twee zuilen van het koor" en "een laag gewapend beton op een holle vloerplaat", "verwijderbaar" volgens de verzoekende partij, niet overeenstemt met de structuur opgelegd door het "beginsel inzake veranderingswerkzaamheden"; dat het eerste onderdeel van het tweede middel niet gegrond is;

Overwegende dat, wat het tweede onderdeel van het tweede middel betreft, krachtens artikel 27, § 4, eerste lid, van de ordonnantie van 4 maart 1993, zoals dit van toepassing was op het tijdstip van de feiten, de verwerende partij de gevraagde vergunning alleen kon verlenen op eensluidend advies van de commissie, zodat de verwerende partij na het ongunstig advies dat de commissie op 2 februari 2000 had gegeven alleen een weigeringsbeslissing kon nemen en het geen enkele zin had aan de hand van een regularisatieprocedure te proberen tot een vergelijk te komen; dat daaruit volgt dat het aanbod dat de dienst Monumenten en Landschappen heeft gedaan in zijn brief van 7 augustus 2000 alleen kon slaan op het uitwerken van een oplossing na het indienen van een nieuwe vergunningsaanvraag; dat in de brief tot kennisgeving van het bestreden besluit van 20 november 2000 overigens gewag gemaakt wordt van een vergadering die voor 16 november 2000 gepland was en die op 23 november 2000 heeft plaatsgevonden; dat de verwerende partij het bestreden besluit heeft kunnen nemen zonder dat dit in strijd was met het verzoek in haar brief van 7 augustus 2000 en zonder dat haar een ommezwaai in haar houding kan worden verweten;

Overwegende dat in de bestreden handeling per vergissing verwezen wordt naar artikel 27, § 6, van de ordonnantie van 4 maart 1993 en naar de noodzaak om te voorkomen dat een stilzwijgende vergunning werd toegekend, aangezien de verzoekende partij geen aangetekende rappelbrief had verstuurd naar de verwerende partij; dat aangezien het ongunstig advies van de commissie alleen kon leiden tot een weigeringsbeslissing van de verwerende partij en aan deze laatste geen ommezwaai in haar houding kan worden verweten, die dwaling evenwel geen

gevolgen heeft voor de wettigheid van de bestreden handeling; dat het tweede onderdeel van het tweede middel niet gegrond is,

B E S L U I T :

Artikel 1.

Het beroep wordt verworpen.

Artikel 2.

De kosten, bepaald op 173,53 euro, komen ten laste van de verzoekende partij.

Aldus uitgesproken te Brussel, in openbare terechtzitting van de VIe kamer, op zestien mei tweeduizend zeven door:

Mevr.	WILLOT-THOMAS,	kamervoorzitter,
de HH.	LEWALLE,	staatsraad,
	NIHOUL,	staatsraad,
Mevr.	SCHMITZ,	griffier.

De Griffier,

De Voorzitter,

V. SCHMITZ

M.-L. WILLOT-THOMAS

VERTALING OVEREENKOMSTIG ARTIKEL 63,
EERSTE LID, VAN DE WETTEN OP DE RAAD VAN STATE,
GECOÖRDINEERD OP 12 JANUARI 1973.